Булулуков О.Ю.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ТАКТИЧНІ РІШЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ «БЕЗ ТРУПА»

Розслідування вбивств при відсутності трупа потерпілого, які у криміналістиці ще називають вбивства «без трупа», має певні особливості, пов'язані із умовами розслідування. Такими умовами є відсутність на початку розслідування інформації щодо місцезнаходження трупа, місця і способу вбивства та інших обставинах вчинення злочину [1, с. 6]. Складність у визначенні вказаної інформації призводить до значної розумової діяльності слідчого, яка є визначальною при встановленні слідів вбивства та підозрюваної особи. Розумова діяльність, що є основою вольового акту людини, призводить до прийняття рішень, які тим чи іншим чином спрямовують практичну реалізацію намірів людини. У зв'язку з тим, що більшість вбивств «без трупа» вчиняються особами, що мають тісні відносини із потерпілим [1, с. 8], важливе місце серед рішень слідчого у розслідуванні набувають тактичні рішення.

Акцент на тактичних рішеннях при розслідуванні зазначених убивств зроблений у зв'язку з їх роллю при отриманні доказової інформації в умовах відсутності трупа, коли ймовірність смерті потерпілого існує лише теоретично. Для розслідування вбивств «без трупа» характерно наявність уривчастої, непрямої інформації щодо події злочину і злочинця. Прийняття тактичних рішень у такій ситуації сприяє встановленню окремих обставин, фактів, які при їх зіставленні та аналізі дозволяють припустити і

пояснити механізм скоєння вбивства і місцезнаходження трупа потерпілого. Зібрана по крихтах доказова інформація і використана у вигляді тактичних прийомів при допиті підозрюваного, чинить психологічний вплив на нього, сприяючи наданню останнім правдивих показань. Тактичні рішення у такій ситуації є основою розкриття зазначених злочинів, так як рішення про час використання наявної інформації є важливим тактичним моментом, який іноді може бути єдино можливим варіантом розкриття вбивства і знаходження трупа потерпілого. Своєчасність прийняття тактичних рішень, спрямованих на реалізацію наявної інформації, є запорукою розкриття вбивств «без трупа».

Фактор близькості вбивці до потерпілого та відсутність інформації щодо смерті останнього не дозволяють ставити прямі запитання родичам і близьким потерпілому особам відносно його вбивства. За їхньою версією, він пропав безвісти за певними обставинами, що не свідчать про скоєння злочину. Тактичні рішення у такій ситуації можуть сприяти отриманню детальної інформації щодо життя потерпілого, оточуючих його особах і обставинах зникнення. Важливим фактором у розслідуванні є отримання інформації відносно потерпілого з різних джерел, що дозволяє у загальних рисах уявити обставини його зникнення, а також виявити особу або осіб що замовчують якісь факти або дають суперечливу інформацію, чи допускають обмовки при дачі показань і ін. Саме по собі замовчування щодо фактів або обмовка, а також суперечлива інформація відносно потерпілого не свідчать про те, що певна особа причетна до його зникнення та вбивства. Однак, аналіз отриманої інформації, виявлених слідів вчинення і приховування вбивства, а також предметів і документів, що суперечать версії щодо добровільного вибуття потерпілого з місця зникнення, дозволяють використати їх при допиті підозрюваного для його викриття.

При розслідуванні вбивств «без трупа» слідчі (розшукові) дії спрямовані в першу чергу на встановлення обставин зникнення людини [2, с. 44]. Виконання цього та інших завдань мають місце у процесі допитів родичів і близьких потерпілому осіб, які можуть пояснити подробиці його зникнення. Основою допиту зазначених осіб є постановка уточнюючих запитань,

спрямованих на детальне з'ясування всіх обставин життя та вибуття особи із певного місця.

Тактичні рішення приймаються слідчим для реалізації тактичних прийомів, які можуть бути використані для викриття допитуваного у дачі неправдивих показань та подоланні його установки «на брехню». Розглянемо деякі з них.

Так, тактичні прийоми емоційного впливу дозволяють використовувати переконання допитуваного в неправильності зайнятій ним позиції, звернення до його моральних якостей: почуттю совісті, честі, шляхетності, порядності. Тактичні рішення щодо застосування зазначених тактичних прийомів засновані на використанні психологічного контакту, встановленого з допитуваним особою. Довірчі відносини, продуковані бажанням слідчого допомогти встановити місцезнаходження зниклої особи, сприяють отриманню необхідної інформації від допитуваного. Якщо зазначені прийоми не змогли переконати допитуваного дати повну і правдиву інформацію щодо зникнення особи, слідчий приймає рішення про використання тактичних прийомів логічного впливу. До названих тактичних прийомів відносять пред'явлення доказової інформації, наявної у його розпорядженні. При розслідуванні зазначених вбивств такою інформацією може бути: не повідомлення про зникнення особи; негативні обставини, до яких можна віднести: дії допитуваного після зникнення особи, його висловлювання, листи і телефонні повідомлення від імені зниклої особи та ін.; пред'явлення документів, предметів одягу та інших речей зниклого, які виявлені в місці проживання і які повинні бути разом з ним; оголошення показань інших осіб та ін. При використанні зазначених тактичних прийомів слідчий, використовуючи тактичні рішення вибудовує їх в логічній послідовності, пред'являючи доказову інформацію по наростаючій силі. Позитивний ефект може бути досягнутий, якщо між пред'явленням наявної інформації слідчий буде приймати тактичні рішення про постановку уточнюючих та контрольних запитань. Крім цього, пред'явлення наявної доказової інформації повинно мати поділ за часом, що дозволить допитуваному осмислити свою позицію та згодом її змінити. Поступове пред'явлення доказової інформації, із постановкою уточнюючих і

контрольних запитань буде сприяти послабленню позиції допитуваного і подоланні його установки «на брехню». У процесі пред'явлення логічних тактичних прийомів може бути прийнято тактичне рішення про створення у допитуваного перебільшеного уявлення щодо поінформованості слідчого про ті чи інші факти і обставини. Поінформованість слідчого про певні факти логічно поширюється допитуваним і на обставини скоєного ним злочину, створюючи враження, що слідчий так само добре знає про нього і все інше [3, с. 79]. При необхідності надати допомогу допитуваному у відновленні у пам'яті окремих подій йому можуть бути поставлені запитання, що сприяють пригадуванню спрямовані на порушення у допитуваного асоціативних зв'язків, що тягнуть за собою спогади [4, с. 97].

Також встановленню особи, що вчинила вбивство сприяє проведення огляду житла чи останнього місця перебування потерпілого. У першу чергу оглядаються документи і одяг потерпілого, які залишилися після його вибуття. При цьому акцент робиться на пошуку складових частин одягу в якому зник потерпілий. Тактичні рішення, що приймаються слідчим спрямовані на пошук слідів вчинення і приховування вбивства у приміщенні, можливих місць приховування трупа на територіях присадибної і дачної ділянок, у гаражі, у підвалі, у надвірних будівлях і ін. Орієнтиром пошуку слідів вбивства служать: свіжий ремонт приміщення; переміщення меблів; заміна килимових доріжок і штор; будівельні і земляні роботи на присадибній ділянці і в гаражі та ін. За результатами огляду, слідчий може зробити висновки про місце скоєння вбивства і про особу, що його вчинила [5, с. 277].

Якщо у процесі огляду місця проживання або останнього місцеперебування зниклої особи виникає обґрунтоване припущення, що місце огляду містить сліди скоєння вбивства у місці огляду проводиться обшук. Прийняттю тактичних рішень з пошуку слідів вбивства і місця приховування трупа потерпілого сприяє моделювання обстановки обшуку, з урахуванням слідів виявлених при проведенні огляду місця події. Правильно побудована модель дозволить провести обшук з акцентом на місцях виявлення слідів вбивства і приховування трупа потерпілого.

При розслідуванні вбивств «без трупа» доказова інформація може бути отримана при вивченні мобільного телефону потерпілої особи (при його наявності) та телефонів осіб, що можуть бути причетними до її зникнення. Прийняття тактичних рішень щодо дослідження мобільних телефонів зазначених осіб та їх геолокації дозволить встановити осіб, які контактували з потерпілим, а також час і маршрут його пересування.

Спрямованість тактичних рішень при розслідуванні вбивств «без трупа» знаходить своє відображення в завданнях, що стоять перед слідчим. Завданнями слідчого на початковому етапі розслідування вбивств «без трупа» є встановлення: а) обставин зникнення особи; б) психологічного портрета потерпілого; в) зв'язків потерпілого; г) наявності у потерпілого захворювань; д) наявності конфліктних відносин; е) зацікавленості окремих осіб у смерті потерпілого; ж) негативних обставин в діях родичів та інших осіб; з) негативних обставин-слідів; і) слідів вбивства; к) підозрюваного у вбивстві потерпілого; л) трупа потерпілого; м) здійснення ідентифікації трупа потерпілого. Окремим завданням є встановлення місцезнаходження зниклої особи при перевірки версій «потерпілий живий» і «потерпілий помер у результаті некримінальної події».

Прийняття правильних тактичних рішень при вирішенні зазначених завдань розслідування вбивств «без трупа» є запорукою ефективності у розслідуванні.

Список використаних літературних джерел:

1. Мудьюгин Г. Н. Расследование убийств по делам, возбуждаемым в связи с исчезновением потерпевшего. Москва : ВИПИПиРМПП, 1967. 139 с.
2. Колмаков В. П. Расследование убийств. *Избранные труды по криминалистике.* Одесса: Юридическая литература, 2008. 13-90 с.
3. Порубов Н. И. Научные основы допроса на предварительном следствии. Минск: Вышейш. шк, 1978. 176 с.
4. Коновалова В. Е. Правовая психология: Учеб, пособие. Харьков: Основа, 1990. 198 с.
5. Руководство для следователей / Под ред. Н. А. Селиванова: Ч. 2 М.: Юрид. лит., 1982. 447 с.

УДК 343.97(063)
С 91

Рекомендовано до друку рішенням кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 12.11.2018 р.)

Відповідальні за випуск:
професор Тіщенко В.В.
доцент Гресь Ю.О.

Сучасні напрями, засоби та методи протидії злочинності :
С 91 матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 105-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Віктора Павловича Колмакова (23 листопада 2018 року) / відп. за вип. проф. Тіщенко В. В., доц. Гресь Ю. О. - Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. - 226 с.

ISBN 978-966-916-676-0

В матеріалах міжнародної конференції «Сучасні напрями, засоби та методи протидії злочинності», присвяченої 105-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Віктора Павловича Колмакова, показано значення наукових здобутків В.П. Колмакова та висвітлюються сучасні проблеми боротьби із злочинністю, що вирішуються за допомогою наукових розробок криміналістики, кримінального процесу, кримінального права і кримінології.

УДК 343.97(063)

ISBN 978-966-916-676-0
© НУ «Одеська юридична академія», 2018